

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN ÖZ-DUYARLIK, DEĞER YÖNELİMLERİ VE DINDARLIK EĞİLİMLERİ (DEVLET VE VAKIF ÜNİVERSİTELERİ KARŞILAŞTIRMASI)¹

Ferda Şule KAYA²

ÖZET

Bu araştırma, üniversitede öğrencilerinin öz-duyarlık, değer yönelimleri ve dindarlık eğilimleri arasındaki ilişkileri konu edinmektedir. Araştırma grubu Kırklareli ve Marmara Üniversitesi ile İstanbul Bilim Üniversitesi'nde öğrenim gören 437 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler 2014 yılında Mart ve Nisan aylarında toplanmıştır. Araştırma rastgele seçilmiş örneklem üzerinden tarama ve ilişkisel model olarak kurgulanmış; Neff tarafından geliştirilen “Öz-duyarlık Ölçeği”, “Dini Tutum ve Davranış Ölçme Envanteri” ve “Schwartz Değer Listesi” ölçme aracı olarak belirlenmiştir. Verilerinin değerlendirilmesinde SPSS-20 programı kullanılmıştır. Değişkenler arası karşılaştırmalar bağlamında öz-duyarlık ve dini yönelimler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Katılımcıların genel dindarlık düzeyi yükseldikçe öz-duyarlığın aşırı-özdeşleşme boyutuna giren tutumlarının da yoğunlaştığı görülmüştür. Veriler, öz-duyarlıkta, mezun olunan okulun kurumsal yapısından ziyade aile ve yakın çevrenin etkili olduğunu düşündürmektedir. Özetle, “Evrensel değerler ve öz duyarlılığın sevecenlik ve bilinçlilik alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır” yorumu yapılabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Öz-Duyarlık, Değer Yönelimi, Dindarlık

¹ Bu makale, 1-3 Aralık 2016'da ODTÜ'de gerçekleştirilen VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde aynı başlıkla yer alan sözel bildiri sunumunun geliştirilmesiyle oluşturulmuştur.

² Dr., İstanbul Bilim Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

YOUTHNESS, SELF-COMPASSION, VALUE ORIENTATION, RELIGIOSITY

ABSTRACT

This research is based on the self-compassion, value orientation and religiosity tendencies of young people studying at university. The research group consists of students from Kırklareli and Marmara State Universities and İstanbul Bilim Foundation University. Total number of samples is 437. The data collected in March and April of 2014. This research was designed as a screening and relational model from a randomly selected sample. Three scales were used in the study. These are "Self-Sensitivity Scale", "Religious Attitude and Behavior Measurement Inventory" scale and "Schwartz Value List" (SDL / Schwartz Value List). The SPSS-20 statistical program used in the evaluation of the data. As a result of the research; there was a significant relationship between the self-awareness and religious orientation of the participants. Moreover, as the level of general piety of participants increased, attitudes of self-sensitivity to over-identification increased. This suggests that in the self-awareness, family and close encounters are more effective than the institutional structure of the graduated school. In summary, there is a positive relationship between "universal values and self-awareness and compassion and consciousness sub-dimensions".

Keywords: Youth, Self-Compassion, Value Orientation, Religiosity

1. GİRİŞ

Kişinin ruh sağlığının iyi olması için gerek öncesinde, gerek sağlığı bozulduğu durumda gerekse iyileştikten sonra sağlıklı durumun devamlılığı için neler yapılabileceği konuları psikoloji alanında çalışan uzman ve bilim adamlarının temel sorgulama alanını oluşturmaktadır. Bunlardan birkaçını sayacak olursak benlik saygısı (Rosenberg, 1979:54; Coopersmith, 1967:14, Seligman, 1995:26) konusunda yapılan çalışmalar kendine saygı duyan ve kendisini değerli gören kişilerin ruh sağlığı adına önemli bir aşama kat ettiğini göstermektedir. Çalışmamız Bandura tarafından ileri sürülen öz yeterlik (1990:2) konusuna dayanmaktadır. Diğer bir ifade ile çevresel koşulların veya toplumsal öğretilerin ruh sağlığımız ve kendimizi sağlıklı ve güçlü hissetmemize nasıl bir etkisi olacağını incelemektedir. Psikolojik iyi olma açısından alternatif olarak görülen öz-duyarlık kavramı (Bennett-Goleman, 2001:562; Brown, 1999:23; Rosenberg, 2000:43; Salzberg, 1997:103; Wallace, 1999:128) 2000 yıllık Budist felsefesine dayandırılmaktadır.

Neff (2003a) öz-duyarlık kavramının psikolojik iyi oluş ile yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Neff ve Vonk, 2009:26; Neff ve McGehee, 2010:237). Öz-duyarlık; duyarlı olma kavramı ile benzer tanımlanabilir fakat burada kişinin başkalarına karşı duyarlılığından ziyade kendisine karşı ne kadar duyarlı olabildiği sorgulanmaktadır.

Bireyler; kişisel başarısızlıklara nelerin sebep olduğunu anlayabilirse, davranışları ve sonuçları hakkında bağlantılar kurabilirler. Olumsuz deneyimi fark etme, nedenlerine odaklanma ve bu durumu bir sonraki yaşantılar için edinilmiş olan deneyim olarak algılamak kişinin öz-duyarlık geliştirmesiyle mümkün kılınabilir (Neff ve Vonk, 2009:39). Bu şekilde birey, hata yapmaktan korkmaktan ziyade olumsuzlukları deneyim zenginliği olarak görecektir ve hem kendini hem de olayı önyargısız bir şekilde kabul etmeye yönelecektir (Bishop, vd., 2004:52).

Öz-duyarlılık kavramı; kişinin kendisini sevmesi (öz-sevecenlik); herkesin hata yapabileceği anlayışı (paylaşımların bilincinde olma) ve yaptığı hataların kaynağını algılayabilmek (bilinçlilik) olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır.

Öz-sevecenlik bireyin ön yargısız bir şekilde kendisini tanıma ve anlama çabasıdır. Yaptığı hatalar karşısında kendisini acımasızca eleştirmek ve yargılamak yerine nazik ve anlayışlı bir tavır takınmasıdır. Neff (2003a); bireyin gelişim sağlaması benliğine zarar verip örselemektense yanlış davranışı anlayıp tekrarlamak için kendisine daha kibar ve sabırlı biçimde yaklaşp cesaretlendirmesi önermektedir (Akın ve diğerleri, 2007:1-2).

Öz-duyarlığın ikinci unsuru olan paylaşımların bilincinde olma ise, olumlu ve olumsuz hayat deneyimlerinin yalnızca kişinin kendi benliğine özgü olmadığını diğer insanların da benzer deneyimleri olduğunu fark etmesi olarak ifade eder. Böylesi bir birey; başarısızlık, acı veya sıkıntı gibi olumsuz deneyimleri kendisini yargılama veya toplumdaki uzaklaşmak yerine insanlık deneyimlerinin bir parçası olarak görür (Neff, 2003b:227).

Öz-duyarlığın üçüncü unsuru olan bilinçlilik ise, bireyin yaşadığı olumsuzluklar konusunda kendisini yalnız ve biricik olarak algılamayıp, herkes gibi sıkıntı çeken olarak görüp toplumun bir parçası olduğu fark etmesidir (Gunnaratana, 1993:53; Martin, 1997:292; Neff, 2003b:224; Nisker, 1998:27; Rosenberg, 1999:11).

Değerler; davranışımızın ortaya çıkmasında lokomotif görevi olan ve sonuçları ile ruh sağlığımızı etkileyen psikolojik yapılardır (Brown ve Kasser, 2005:350). Değerler; gerek toplumu gerekse bireyin davranışını düzenleyen oluşumlardır. (Welzel, C., & Inglehart, W. 2010).

Schwartz (1994) değerleri, kişinin yaşamında ya da sosyal kurumların işleyişinde referans noktası olan, toplumsal yapıdaki değişimle beraber önemi değişen veya idealize edilen oluşumlar olarak

tanımlamaktadır. İnsanoğlunun bireysel veya toplumsal olarak ihtiyaç duyduğu konu olarak değerleri dört kategoride ele almaktadır. Sosyal kurumların ihtiyaçlarına hizmet edenler, insanları yöneterek ve duygusal yoğunluk vererek eylemde bulunmalarına sebep olan, bireylerin yaptığı davranışları yargılama ve doğrulama konusunda ölçü vazifesi gören ve toplumun önerdiği baskın değerler yönünde sosyalleştirmektedir. (Bilsky & Schwartz 1994)

Schwartz'ın belirlediği 10 değer tipinin evrensel olduğu ve bireylerin davranışlarında belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Değerlerin devamlılığı bireyin ruh sağlığı ve topluma uyum düzeyi açısından önem arz eder (Schwartz, 2010:226). Değerler birbirileri ile ilişkilidir. Örneğin, başarı değerlerini önemseyen bir kişi iyilikseverlik değerlerini ortaya koymakta zorlanabilir.

Değerler birbirine karşıt iki boyut olarak da açıklanmıştır. Birinci boyutta yer alanlar değişime açık olmaya karşı muhafazacılık değerleridir. Bu boyut değişime hazır olma, düşünce, davranış ve duygularda bağımsızlığı vurgulayan değerler (özyönelim ve uyarılım) ile düzen, kendini sınırlandırma, geçmişi koruma ve değişime direnç göstermeyi vurgulayan (uyma, geleneksellik ve güvenlik) değerler arasındaki çatışmayı içerir. İkinci boyut ise özdeşleşmeye karşı özgüven değerlerini içerir. Bu boyut diğer insanlara yardımcı olma ve onların iyiliği için çaba göstermeyi vurgulayan değerler (evrenselcilik ve iyilikseverlik) ile başkaları üzerinde kontrol, bireysel başarı ve kendi ilgilerini sürdürmeyi vurgulayan değerler (güç ve başarı) arasındaki çatışmayı içerir. Hazcılık değeri ise hem değişime açıklık, hem de öz-güven boyutlarında yer almaktadır (Schwartz, 1992:14-15).

Değişime açık olma toplumun bize öğrettiği değerleri sorgulama, zamana ve koşullara göre yeniden değerlendirme olarak tanımlanmaktadır. Değişime açık olma değerleri; olumlu duyguları geliştiren, davranışlarda mutlu ve başarılı olanı seçme imkânı tanımaktadır. Bireyci toplumlarda daha fazla rastlanabilir. (Parks & Guay 2009) Muhafazakârlık değerleri toplumun devamı ve toplumun güvenliğini esas alır, gelenek görenek ve kurallara uymayı yüceltir. Toplulukçu toplumlarda daha fazla öne

çıkılmaktadır. Özgenişletim değerleri, gelişmeye yönelik değerler olarak da ifade edilen statüyü sürdürme, başkaları üzerinde kontrol sağlama, başarma ve onaylanma ile ilişkilidir. Öz-aşkınlık değerleri, aşkınlık olarak da ifade edilir, kişisel çıkarılardan daha çok doğanın iyiliği ve diğer insanların iyiliği ile ilgilenmeyi içermektedir (Burr, Santo ve Pushkar, 2011:22).

Bu çalışma gençlerin değer yönelimleri, dini algılama düzeyini ve özduyarlılık yaklaşımlarını incelemektedir. Sahip olduğumuz değerler yaşama olumlu veya olumsuz bakmamızda etkilidir(Burroughs ve Rindfleisch,2002). Ayrıca değer yönelimleri ile dindarlık ve özduyarlılık düzeyi arasındaki ilişki ve etkileşimi araştırmaktadır. Bir başka ifade ile üniversitede öğrenim görenlerin kendilerini hataları ile kabul etme veya yargılama eğilimi açısından nasıldır, değerler açısından evrensel değerlere mi geleneksel değerlere mi daha yakındır, sahip olduğu değerler ile dini yaklaşımlar arasında nasıl bir ilişki vardır, kendisini hataları ile kabul etmesi veya etmemesinin dini tutumları ile ilişki ve etkileşimi nasıldır sorularına cevap bulmaya çalışılacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Bu araştırma üniversitede okuyan gençlerin öz-duyarlık, değer yönelimleri ve dindarlık eğilimleri arasındaki ilişkileri konu edinmektedir. Çalışma aynı zamanda cinsiyet, medeni durum sosyal çevre gibi demografik özellikler açısından incelenmiştir.

2.1. Araştırmanın problem cümleleri;

1. Örnekleme öz-duyarlık düzeyi ile dindarlık eğiliminde anlamlı farklar doğurması beklenmektedir.
2. Genel dindarlık eğilimi ile “genel öz-duyarlık, gelenekçilik ve güvenlik değer yönelimleri” arasında pozitif ilişki vardır. Dindarlık düzeyi (puanı) arttıkça genel öz-duyarlık ve söz konusu iki değer tipini benimseme (puanı) de artar.
3. Öz-duyarlık değişkenleri ile değerler ve dindarlık eğilimleri (boyutları) arasında pozitif ilişki vardır.

4. Evrensel değerlerle, öz duyarlılığın sevecenlik ve bilinçlilik alt boyutları arasında pozitif ilişki bekliyoruz.
5. Dini tutumlar ile öz-duyarlılığın alt boyutu olan paylaşımların farkında olma arasında pozitif ilişki vardır.
6. Geleneksel değerler ile öz duyarlılığın alt boyutları arasında negatif bir ilişki vardır.

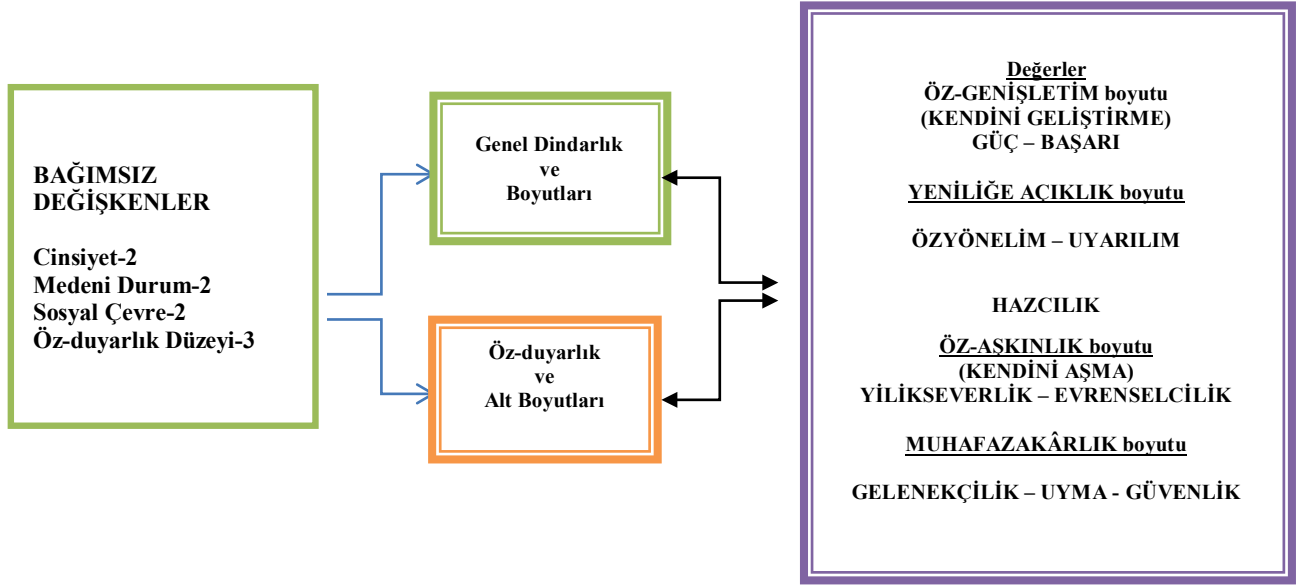
2.2. Ön-kabuller ve sınırlılıklar

1. Araştırma bulguları, genelde yükseköğretim kurumlarında okuyan öğrencilere ve benzer nitelikteki katılımcılara genellenebilir.
2. Öz-duyarlık, değerler ve dindarlık eğilimi düzeyleri kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü kapsam ile sınırlıdır.
3. Araştırmaya katılan 468 kişi ile sınırlıdır.
4. Araştırma örneklemini en az 18 yaş ile sınırlıdır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE METODOLOJİSİ

3.1. Araştırma Modeli

Nicel ve betimleyici yönü öne çıkan bu araştırma, katılımcıların “öz-duyarlık, değer yönelimleri ve dindarlık” ile ilgili tutum ve davranışlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma; rastgele seçilmiş örneklem üzerinde tarama ve ilişkisel model olarak kurgulanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki ve etkileşim bağlamında oluşturulan araştırma modeli Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini Kırklareli devlet ve İstanbul'un çeşitli ilçelerinde kalan biri devlet, diğeri vakıf olmak üzere iki farklı kategori olarak hangi üniversitede okuduklarını belirten öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklemin sayısı toplam 437 kişidir ancak İstanbul'daki bütün öğrencileri temsil etmeyeceği de açıktır.

Katılımcıların 280'i (%64,1'i) kadın, 155'i (%35,5) erkek olup ve 2 kişi de cinsiyetini belirtmemiştir. Medeni durum açısından ise; %80,3'ü (351 kişi) bekâr, %17,4'ü (96 kişi) evli ve % 2,1'i (9 kişi) boşanmış veya duldur. Ayrıca; örneklemin %15,3'ü (67 kişi) kırsal çevrede, buna karşın %87,9'u (370 kişi) ise kentsel çevrede yaşamlarını devam ettirmektedir.

3.3. Bilgi Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu ile katılımcıların cinsiyet, sosyal çevre, medeni durum, okuduğu üniversite türü (devlet ve vakıf üniversitesi) gibi konulardan bilgi alınmıştır. Katılımcıların “öz-duyarlık, değer yönelimleri ve dindarlık” ile ilgili tutum ve davranışları arasındaki ilişki ve etkileşim durumunu incelemek, çalışmanın amacıdır.

3.3.1. Öz-duyarlık Ölçeği

Neff (2003b) tarafından geliştirilen Öz-duyarlık Ölçeği; öz-duyarlığın alt boyutlarıyla ilişkili özellikleri değerlendiren ve bireyin kendisi hakkında bilgi vermesine dayanan bir ölçme aracıdır. Öz-duyarlık Ölçeği 5’li likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. 26 maddelik bir ölçme aracı olan Öz-duyarlık Ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde, öz-duyarlık yapısını oluşturan 6 alt boyutun varlığı doğrulanmıştır. Bunlar öz-sevecenliğe karşı öz-yargılama, paylaşımların farkında olmaya karşı yabancılaşma ve bilinçliliğe karşı aşırı-özdeşleşmedir. Bu alt ölçeklere ait maddelerin faktör yükleri, öz-sevecenlik (.71-.77), öz-yargılama için (.65-.80), paylaşımların bilincinde olma (.57-.79), yabancılaşma (.63-.75), bilinçlilik (.62-.80) ve aşırı-özdeşleşme için (.65-.78) arasında değiştiği ve bu alt ölçekler için iç tutarlılık-güvenirlilik katsayıları sırasıyla .78, .77, .80, .79, .75 ve .81 olarak bulunduğu belirtilmektedir (A. Akın-R. Abacı, 2007:3).

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Akın, Akın ve Abacı (2007) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar Sakarya Üniversitesi, Hendek Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 633 katılımcı üzerinden gerçekleştirdikleri yapı geçerliğinde açıklayıcı faktör analizi sonucunda varyansın %68’ini açıklayan 26 madde ve 6 faktör belirlemişlerdir.

3.3.2. Schwartz Değer Yönelimleri Ölçeği

Araştırmada kişisel değerlerin ölçümünde “Schwartz Değer Listesi” (SDL/ Schwartz Value List) kullanılmıştır (Schwartz, 1992). Schwartz ve Bilsky (1987), değerlerin temel bazı boyutlar yardımıyla

incelenebileceğini düşünerek kuramsal bir çerçevede içinde yaptıkları araştırmalar sonucunda 56 değer belirlemişlerdir. Bu 56 değer aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 54 ülkeden yaklaşık 44.000 kişiden veri toplanarak hazırlanmıştır (Schwartz, 1992). Aynı değer listesi Türkçeye çevrilerek ve kültüre özgü dört yeni madde eklenerek "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimi"yle ilgili bir araştırmada kullanılmıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Araştırmada 10 temel değer yapısını ölçmek üzere 39 madde seçilmiştir. Mesela güç değeri için 4, başarı 4, hazcılık için 4, özyönelim 4, iyilikseverlik 4, evrenselcilik 4, uyma 4, gelenekselcilik 4 güvenlik 4 t ve uyarılım 3 madde olmak üzere toplam 39 madde ile yetinilmiştir. Değerlerin ölçümünde, 7'li Likert ölçeği kullanılarak, katılımcılara her bir değer ne kadar önemli olduğu sorulmuştur.

3.3.3. Dindarlık Ölçeği

Araştırmada; Uysal ve diğer din psikolojisi alanındaki çalışmalardan yararlanılarak 18 maddeden oluşan "Dini Tutum ve Davranış Ölçeği" kullanılmıştır. Sözü geçen ölçek ilk olarak bu çalışmada kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri toplanan veriler üzerinden yapılmış ve analiz sonuçlarında 14 maddeye indirilmiştir. Ölçekte kullanılan maddeler tablo1'de verilmiştir. Geriye kalan 14 maddenin 3 boyuta ayrıldığı görülmüştür.

Faktör 1: Dini-ahlaki davranış boyutu denince dindarlığı oluşturan: "*Günah olduğu için rüşvet alıptan vermekten kaçınma, Allah ana-babaya iyi davranmayı emrettiği için anne ve babama iyi davranma*" gibi tutum ve davranışları içermektedir.

Faktör 2: Bireysel-Bilişsel-dindarlık eğilimi: "*Hayata ilişkin bütün düşünceleri dinsel inancın belirlediği dini inanç, tutum ve davranışları kapsayan*" bireysel dini yönelimi ifade etmektedir.

Faktör 3: Sosyal-Bilişsel-dindarlık eğilimi: "*Toplumsal ve ekonomik statüsünü koruyabilmek için, yer yer dinsel uygulamalardan taviz vermek gerektiğini düşünme*" olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 1. Dindarlık/Dini Eğilim Ölçeği İçin Yapılan Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Faktör 1: Dini-ahlaki davranış boyutu (Toplam 7 madde, KMO:920 p=,000; %77,257; Alfa=,949)	Madde Yüğü
13) Rüşvet alıp-vermek, günah olduğu için rüşvet alıp-vermekten kaçınıyorum.	,880
16) Allah ana-babaya iyi davranmayı emrettiği için anne ve babama iyi davranıyorum.	,866
15) İnsanları aldatmak dini inancıma aykırı olduğu için kimseyi aldatmamaya özen gösteriyorum.	,865
12) Dini inancıma göre doğru sözlü olmak gerektiğinden, doğru söylemeye gayret ediyorum.	,831
17) Söz verildiği zaman sözünde durmak dini bir kural olduğundan, verdiğim sözü tutuyorum.	,813
14) Komşulara iyi davranmak dini bir prensip olduğundan komşularıma iyi davranıyorum.	,790
3) Allah'ın varlığını her zaman güçlü bir şekilde hissederim	,718
Faktör 2: Bireysel-Bilişsel-dindarlık eğilimi (Toplam 4 madde. KMO: ,794, p=,000; %67,84; Alfa=,834)	Madde Yüğü
2) Hayata ilişkin bütün düşüncelerimi dinsel inançlarım belirler	,831
9) Kişilerin, diniyle ilgili çeşitli yayınları takip etmesi çok önemlidir.	,718
1) Dinimin gereklerini hayatımın her alanına uygulamaya çalışırım 1	,677
11) Mensup olduğum dinde içki yasak olduğu için içmemeye özen gösteririm.	,643
Faktör 3: : Sosyal-Bilişsel-dindarlık eğilimi (Toplam 3 madde, KMO:657, p=,000; %59,49; Alfa=,659)	Madde Yüğü
10) R “Toplumsal ve ekonomik statümü koruyabilmek için, yer yer dinsel uygulamalarımın taviz vermem gerektiğini düşünürüm.”	,788
5) R “Dinimin gereklerini yerine getirmeme rağmen, dinsel düşüncelerimin günlük işlerimi etkilemesine izin vermem.”	,769
7) R “İnanan bir insan olmama rağmen, hayatımda dinden daha önemli şeyler olduğunu düşünürüm.”	,620
Toplam 14 madde, KMO:925 p=,000; %73,199; Güvenirlik Alfa : ,929	

3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Bu araştırmada kullanılan verilerin bir kısmı 2010 Kırklareli ili devlet üniversitesi diğer bölümü 2015 İstanbul devlet ve vakıf üniversitelerinden Mart ve Nisan aylarında anket yoluyla toplanmıştır. Verilerin bilgisayar ortamına aktarılması için sosyal bilimlerde kullanılmak üzere hazırlanmış SPSS-20 istatistik paket programı kullanılmıştır.

Verilerin analizinde değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek ve gruplar arası karşılaştırmalar yapmak için iki grup için bağımsız grup t-testi (independent samples t-test); ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (Oneway ANOVA) kullanılmıştır. Farkların hangi gruplar arasında olduğunu ve anlamlılığın güvenilirliğini belirlemek için Scheffe testi uygulanmıştır. (Altunışık, 2001). Dindarlık ile Öz-duyarlık ve değer eğilimleri ya da değişkenler arasındaki ilişkiyel ve etkileşimsel yapıları ortaya koymak için çoklu regresyon analizleri kullanılmıştır. Başka bir anlatımla değişkenler arasındaki ilişkinin gücü ve yönünü gösteren değerler bağlamında, kurgulanan regresyon modellerinde modele dâhil edilen ve analiz sonucunda modelde kalan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi incelenmiştir.

4. BULGULARIN YORUMU

Araştırmanın ana temasını Öz-duyarlık ile değer yönelimleri ve dindarlık eğilimi ya da dini inanç ve tutumlar arasındaki ilişkiler oluşturmaktadır. Ayrıca demografik özellikler/değişkenler ile araştırmanın bağımlı değişkenleri (dindarlık, öz-duyarlık ve değerler) arasındaki ilişkiler de incelenmiştir.

Öz-duyarlık, Değerler ve Dindarlık Eğilimine ilişkin genel profili çıkarmak için kullanılan ölçeklerin parametrik yapısına göre, ölçülen tutum ve davranışlar bağlamında, örneklemin öz-duyarlık, değerler ve dindarlık eğilimleri genel profilini yansıtan bulgular söz konusudur.

Örneklemin genel öz-duyarlık düzeyini yansıtan ortalama puan (3,29), ölçek parametresine göre ortalamasının (3,00) biraz üstündedir. Genel öz-duyarlık ortalaması (3,28) esas alındığında ise “izolasyon (3,51) ve aşırı-özdeşleşme”(3,45) alt boyutları ilk iki sırada gelirken; “paylaşımların bilincinde olma (2,97) ve öz-sevecenlik (2,99) puanları son iki sırada yer almaktadır.

Temel değerler ve önemslenme derecesine gelince durum nedir? Sorusuna cevap bulmak amacıyla ilkönce değerlerin 4 temel yönelim boyutuna ilişkin genel bir durum tespiti yapılmış ve ardından 10 temel değer tipine ilişkin önemslenme derecelerini yansıtan puanlara göre sıralanarak genel bir profil çıkarılmıştır.

Bu araştırma örneklemini oluşturan gençlerde 4 temel yönelim boyutunda “öz-aşkınlık” temel yönelim/boyut puanı (5,86) ve muhafazakârlık boyutu puanı (5,08)” olarak ilk iki sırada bulunmaktadır.

10 değer tipine ilişki bulgulara göre ise katılımcıların en fazla önemsedikleri ilk üç değer tipi evrenselcilik(5,84), güvenlik(5,82) ve İyilikseverlik(5,76) şeklinde sıralanmaktadır. En az önemsenen üç değer tipi ise sırasıyla; uyarılım(4,00), güç(3,96) ve gelenekçilik(3,95) şeklinde dizilmektedir. Bu durum, değerler ile ilgili literatür ve ülkemizde yapılan emprik araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Genel profil olarak örneklemin dindarlık eğilimini yansıtan puan (2,84) katılımcıların kendilerini “dindar” olarak algıladıklarını gösterir. Çünkü ölçek parametresine göre 3 ve 4 puanları yüksek dindarlık eğilimini yansıtmaktadır.

4.1. Demografik Değişkenlere Göre İncelenen Tutum ve Davranışlarda Farklılıklar

Bu alt başlık altında kullanılan ölçeklerin parametrik yapısına göre ölçülen tutum ve davranışlar bağlamında yapılan gruplar arası karşılaştırmalara ilişkin bulgular sunulacaktır. İlk önce “cinsiyet, medeni durum, sosyal çevre” faktörlerine ilişkin t-test sonuçları,” daha sonra ise ANOVA testi sonuçları rapor edilecektir.

4.2. Cinsiyet, medeni durum ve sosyal çevre faktörleri “Öz-duyarlık, Değerler, Dindarlık” eğilimleri üzerinde anlamlı farklılara yol açıyor mu?

Cinsiyet faktörüne göre yapılan T-test analizi sonuçları, kadınlarla erkekler arasında sadece öz-duyarlığın “aşırı-özdeşleşme” boyutuna giren tutum ve davranışlar bakımından erkekler lehine ve $p < .05$ düzeyde anlamlı fark olduğunu göstermiştir.

Medeni durum farklılaşmasına göre gruplar arasında öz-duyarlığın sadece 2 alt boyutunda farklılaşma olduğunu görülürken;. “genel öz-duyarlık” üzerinde anlamlı farklar doğurmadığı, buna karşın “Öz-

sevecenlik, “Paylaşımların bilincinde olma” ve “Bilinçlilik” alt boyutlarında ise anlamlı farklılığa yol açtığı gözlenmiştir.

Evlü ve bekârlar arasında analizlerine göre istatistik açıdan $p < 0,05$ düzeyde anlamlı fark gözlenen iki değer tipi bulunmaktadır. Bu iki değeri önemseme düzeyi evlilerde daha yüksektir. Bulgulara göre hazcılığı ve evrenselcilik değerini benimseme evlilerde daha yüksektir.

Sosyal çevre değişikliğinin katılımcıların incelenen dini tutum ve davranışlar bağlamında hem genel dindarlıkta, hem de alt boyutlarda anlamlı farklar doğurduğu görülmektedir. Hayatlarının çoğunluğunu “kırsal çevre”de geçirenlerin dindarlık eğilimleri diğer gruptan daha yoğundur. [Kır(67) ort. 3.10, Kent(348) Ort. 2.77 ($t = 3,528$, $p = .001$)]. Bu duruma göre katılımcıların dindarlıklarını, sosyal çevrenin bireyin dini kimlik ve kişiliği üzerinde etkili olduğunu savunan sosyal psikolojik teoriler bağlamında değerlendirmek gerekir.

Dindarlığın “Bireysel-Bilişsel-dindarlık eğilimi” boyutunda ise her iki grubun puanları en düşük seviyededir ve aralarında kırsal çevre lehine $p < .01$ düzeyde anlamlı fark gözlenmektedir [Kır(67): 2.97 & Kent(348): 2.67/ $t = 2,995$, $p = .003$]. Bu durum, katılımcıların bireysel ama dini bilinç ve içtenlik açısından daha düşük dini yönelimlere sahip olduğunu düşündürmektedir.

Dindarlık eğilimi puanlarına gelince, uzun süre yaşadıkları sosyal çevreleri farklı olan grupların en yüksek ortalama puanları dindarlığın “Dini-ahlaki davranış” boyutuna aittir ve aralarında istatistik açıdan anlamlı fark bulunmuştur [Kır(67): 3.26 & Knt(348): 2.82 / ($t = 3,708$, $p = .000$)]. Bu durum, araştırmaya katılan üniversite gençlerinin dindarlık eğilimlerinde dinin ya da dini yönelimlerin daha çok toplumsal yönüne atıfta bulunulduğunu ve dinin sosyal etkisine vurgu yapıldığını göstermektedir.

Öz-duyarlılık-sosyal çevre ilişkisi bağlamında ise yaşanan geniş sosyal çevre farklılaşmasının “öz-sevecenlik [Kır(67): 2.71 & Kent(348): 3.06/ $t = 2,995$, $p = .003$], paylaşımların bilincinde olma (2.781&3.03,

$p < .01$), bilinçlilik (3.00&3.30, $p < .01$), ve öz-yargılama [Kır: 3.36&Kent: 3.69/ $t = 2,995$, $p = .003$].” olmak üzere öz-duyarlığın 4 boyutunda anlamlı farklara yol açtığı, buna karşın “izolasyon ve aşırı-özdeşleşme” boyutlarında anlamlı fark doğurmadığı tespit edilmiştir.

Değerler ile sosyal çevre arasındaki ilişki açısından bakıldığında bulgulara göre üst yönelim boyutları bakımından gruplar arasında anlamlı fark gözlenmemiştir. Değerleri önemseme düzeyini yansıtan ortalamalar incelendiğinde “Kırsal” çevrenin 4 temel yönelim boyutundan sadece “Muhafazakârlık” boyutunda daha yüksek puan (5.15) alırken; diğer 3 boyutta ise “kentsel” çevrenin puanları daha yüksek olduğu görülmüştür.

4.3. Dindarlık eğilimleri, öz-duyarlık, değerler ve okunan üniversite bağlamında durum nedir?

Araştırmanın bir alt problemi olarak “ölçeklerin uygulandığı yıl ve üniversiteye göre örneklem grupları farklı olduğu için bu açıdan gruplar arasında dindarlık, öz-duyarlık ve değerleri önemseme derecesi bakımından anlamlı farklar var mı?” sorusuna cevap aranmıştır.

Bu soruya cevap olabilecek bulgulara ulaşabilmek için yapılan ANOVA testi sonuçları, “Genel dindarlık ve alt boyutlarına ilişkin eğilimler” bakımından gruplar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir. Yıl, statü, fiziki ve sosyal çevre olarak birbirinden farklı olan biri 2010 yılı Kırklareli örnekleme ve diğeri 2015 yılı İstanbul örnekleme olmak üzere 2 grup bulunmaktadır. Devlet üniversitesinde (Kırklareli) okuyan bu grubun genel dindarlık eğilimi diğer iki İstanbul gruptan (İlahiyat fakültesi devlet/vakıf üniversitesi) daha düşüktür ve aralarında istatistik bakımından da anlamlı fark vardır.

Din öğretimi ve eğitimi ağırlıklı İlahiyat Fakültesi grubunun dindarlık eğilimi, diğer iki grubundan daha yüksektir. Bu ilahiyat fakültesi öğrenci grubunun dini tutum ve davranışları ile diğer iki grubun (Vakıf ve Kırklareli devlet Üniv. Öğrencileri) dindarlıkları arasında, beklendiği gibi dindarlığın 3 boyutunda da,

anlamli fark bulunması tabii bir durumdur. Ancak burada daha başka sosyo-kültürel faktörlerin rolü olduğunu da belirtmek gerekir.

4.4. Öz-duyarlık farkları

Genel öz-duyarlık bakımından yıllara göre değerlendirirsek Özel Üniv./2015 İstanbul ile 2010 Devlet Üniv./Kırklareli ve Devlet Üniv./2015 İstanbul arasında birincisi lehine anlamli fark vardır. Bu durum, 2015 yılı örneklemindeki özel üniversite öğrencilerinin devlet üniversitesi öğrencilerden daha yüksek düzeyde öz-duyarlığa sahip olduğunu göstermektedir.

2015 yılı Devlet Üniv. Grubu olan (İlahiyat/2015), öz duyarlığın “öz-sevecenlik (2,83) izolasyon (3,40) ve öz-yargılama (3,45)” boyutları bakımından en düşük puanlara sahip iken; 2010 yılı Devlet Üniv. (Kırklareli 2010) öğrencileri ise “paylaşımların bilincinde olma (2,80), bilinçlilik (3,11) ve aşırı özdeşleşme (3,29)” boyutlarında en düşük puanlara sahiptir.

2015 yılı Özel Üniv. örneklemini ise bütün alt boyutlarda daha yüksek ortalamalara ulaşmaktadır. Dolayısıyla grup tutumları arasında farkların kaynağı da bu gruptur. Özel üniversite öğrencilerinin daha yüksek öz-duyarlık tutumları sergilediğini söyleyebiliriz. Çünkü analiz sonuçlarına göre “Aşırı-özdeşleşme” hariç, hem “genel öz-duyarlık”, hem de diğer 5 alt boyutuna ilişkin puanlar, bu grubun tutumları ile diğer iki grubun tutumları arasında $p < .01$ ve $p < .05$ düzeyde anlamli fark olduğunu göstermiştir.

Değer yönelimlerine gelince, örneklemin hazcılık değerinin ortalama puanı 4.35 olup, bu puanın üstünde ve en yüksek ortalama (4.75) Özel üniversite (İstanbul-2015) öğrencilerine aittir. Bunun yanında M.Ü. İlahiyat/2015 öğrencilerinin hazcılığı benimseme puanı en düşük düzeydedir.

Devlet Üniv./Kırklareli 2010 öğrencilerinin en düşük ortalamaya sahip oldukları ve diğer iki grup ile aralarında anlamli fark gözlenen değerler “Gelenekçilik Uyarılım, İyilikseverlik ve Evrenselcilik” olarak sıralanmaktadır.

Önemsene düzeyi en düşük olan hazırlık değeri (3,92) hariç, M.Ü.İlh./2015 öğrencilerinin “İyilikseverlik, Uyma, Güvenlik, Evrenselcilik, Gelenekçilik ve Uyarılım” değerlerini önemseme düzeyini temsil eden ortalamaları diğer iki grubun ortalamaların daha yüksektir. Analiz sonuçlarına göre İlahiyat öğrencilerinin bu değer tiplerini diğer iki üniversite grubundan daha fazla önemsedikleri anlaşılmaktadır. Zira yüksek ortalamaya sahip İlahiyat/2015 grubu ile iki grubun (Kırklareli/2010 ve Özel Ün./2015) değer yönelimleri arasında farklılık söz konusudur.

İlahiyat öğrencilerinin güç değerini önemseme derecesi en düşük çıkmıştır. Ancak diğer iki grubun ortalamaları ile arasında istatistik bakımdan anlamlı fark yoktur. Bulgulara göre Kırklareli/2010 öğrencileri güç değerine en çok önem veren grubu oluşturmaktadır. Başarı değerini benimseme düzeyi İlahiyat ve Kırklareli öğrencilerinde daha yüksek olma eğilimindedir.

4.5. Değişkenler arasındaki ilişki ve etkileşimler

Bu başlık altında daha önce gruplar arası karşılaştırmalarda bağımlı değişken olarak kabul edilen değişkenlerin (dindarlık, öz-yönelim ve değerler) kendi aralarındaki ilişki ve etkileşimsel yapılara ilişkin bulgular özetlenmiştir.

4.5.1. Değer yönelimlerinin öz-duyarlık tutumlarına etki ve katkısı var mıdır?

Değişkenler arası ilişki ve etkileşimi incelemek için kurgulanan çoklu regresyon modellerinde değer tipleri “bağımsız” değişken, Öz-duyarlık ise “bağımlı” değişken kabul edilmiştir. Burada bağımsız değişkenlerin yani değer yapılarının öz-duyarlık değişkenleri üzerindeki etkisini tasvir ve tahlil etmek maksadıyla yapılan Multiple regresyon analizlerinde adım adım metodu kullanılmıştır.

Değer yönelimleri ile Öz-duyarlık arasındaki ilişki ve etkileşimi açıklayan faktörlerin etki ve açıklama güçlerini ortaya koymak için gerekli regresyon modelleri kurgulanmıştır.

Araştırmanın bir alt problemi olarak “Dindarlık tutumu ile değerler arasında nasıl bir ilişki ve etkileşim var?” sorusuna cevap verebilmek ve ” Öz-duyarlık ile “Gelenekselcilik, uyma ve güvenlik” temel değer tipleri” arasında pozitif ilişki vardır” şeklinde ifade edilen araştırma hipotezlerini sınamak için gerçekleştirilen analiz sonuçları tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2: Öz-duyarlık ve Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki ve Etkileşim (Regresyon Analizi Sonuçları / Stepwise)

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER (TEMEL DEĞİŞKENLER)	Öz-yargılama Adj R ² =,017 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 4,744, p=,009	İzolasyon Adj R ² =,041 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 7,137, p=.000	Aşırı özdeşleşme Adj R ² =,014 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 7,383, p= .007	Öz-sevecenlik Adj R ² =,057 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 9,734, p=,000	Paylaşım. bilin. olma Adj R ² =,012 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 6,278, p<.05	Bilinçlilik Adj R ² =,039 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 9,750, p<.01
Güç	Std.Beta= -,120 t= -2,155, p=,032/<.05	Std.Beta= -,200 t= -3,616, p=.000/<.01	Std.Beta= -,129 t= -2,717, p=,007/<.05	Std.Beta= -,235 t=-3,782, p=.000-	Yok	Yok
Başarı	Yok	Yok	Yok	Std.Beta= ,181 t=3,205, p=.001	Std.Beta= ,119 t=2,506, p=,013/<.05	Yok
Hazcılık	Std.Beta= ,168 t=3,007, p=,003/<.01	Std.Beta= ,141, t=2,482, p<.05		Std.Beta= ,223 t=4,058, p=.000	Yok	Yok
Özyönelim	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Std.Beta= ,211 t=4,255, p=,000/<.01
Uyarılım	Yok	Std.Beta= -,127 t=-2,576, p<.05	Yok	Yok	Yok	(Std.Beta= ,168))
Evrenselcilik	Std.Beta= ,122 t=2,553, p=,011/<.05	Yok	Yok	Std.Beta= ,202 t=4,291, p<.001	Yok	Std.Beta= ,129 t=2,491, p<.05
İyilikseverlik	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Std.Beta= ,108 t=2,077, p<.05
<i>Uyma, Gelenekçilik ve Güvenlik değer tipleri ile Öz-duyarlık değişkenleri arasında anlamlı ilişki ve etkileşim bulunmamıştır.</i>						

Tablo 2’de çoklu regresyon analizinde regresyon modeline göre standart beta (β) değerleri ve anlamlılık düzeylerini gösteren (p) değerleri yer almaktadır. Bu verilere göre “güç” değerinin öz-sevecenlik alt boyutundaki değişimlerin yaklaşık %24’ünü açıklayacak güçte olduğu görülmektedir. Aynı şekilde güç değeri izolasyon alt boyutundaki değişimlerin %20’sini (Std.Beta= -,200) açıklarken, aşırı özdeşleşmede ise yaklaşık %13’ünü açıkladığı ve nihayet öz-yargılama üzerinde ise değişimlerin %12’sini açıklayacak bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu veriler göre standart beta değerlerinin (-) negatif olması ve değişkenler arasındaki ilişki-etkileşim $p<.01$ ve $p<.05$ düzeyde anlamlı bulunması, güç değerini önemseme arttıkça duyarlığın bu dört boyutuna giren tutumlarda azalma olduğunu göstermektedir.

“Hazcılık” değeri ile duyarlığın “öz_sevecenlik (Std.Beta= ,223), ve öz-yargılama(Std.Beta= ,168) izolasyon (Std.Beta= -,141) $t= -2,482$ ” boyutları arasında standart beta değerlerinin (+) olması, pozitif yönde karşılıklı anlamlı bir ilişki ve etkileşim içinde olduklarını belirtmektedir.

“Başarı” değerinde ise önemseme arttıkça “Öz-sevecenlik (Std.Beta= ,181 $p<.01$)” ve “Paylaşımların bilincinde olma” (Std.Beta= ,12 $p<.05$) boyutlarına giren tutumlarda da artış olduğu görülmüştür.

Bulgulara göre “öz-yönelim” değeri, “bilinçlilik” alt boyutundaki değişimlerin %21’ini açıklayacak güçte iken; “uyarılım” değeri sadece “izolasyon” boyutunda negatif ilişkiyle değişimlerin yaklaşık %14’ünü açıklayabilecek etki ve katkı yapmaktadır. Keza “İyilikseverlik” değeri de sadece “bilinçlilik” alt boyutunda etkilidir. Bu verilere göre öz-yönelim ve iyilikseverlik değer tiplerini önemseme arttıkça öz duyarlığın bilinçlilik boyutu da yükselmektedir.

Değer tipinin etkili olduğu öz-duyarlık alt boyutları üzerindeki etkiye göre sıralandığında;

- Öz-sevecenlik boyutu üzerinde 4 değer tipinin etkili olduğu anlaşılmaktadır: Güç değerinin negatif yönde ilişki ve etkisi gözlenirken, pozitif yönde ilişkisi ve etkisi bulunan değerler hazcılık, başarı

ve evrenselcilik şeklinde sıralanmaktadır. Bu verilere göre değerlerin öz-duyarlığın öz-sevecenlik boyutuna giren tutum ve davranışlar üzerinde daha etkili olduğunu söyleyebiliriz.

- İzolasyon alt boyutunda ise durum şöyledir: Güç negatif ilişki, Hazcılık değeri negatif ilişki ve Uyarılım değeri pozitif ilişki olarak görülmektedir. Bu sonuçlar “güç ve hazcılık” değerini önemseme azaldıkça “izolasyon” eğilimlerinin arttığını; buna karşın “evrenselcilik” değerleri arttıkça öz-duyarlığın izolasyon boyutuna ilişkin tutumlarda da azalma olabileceğini göstermektedir.
- Öz-yargılama alt boyutu üzerinde 3 değer tipinin etki ve katkısı söz konusudur. Bulgulara göre: Hazcılık pozitif ilişki, Güç değerinin negatif ve Evrenselcilik değerlerinin ise pozitif ilişki ile öz-yargılama tutumları üzerinde anlamlı etki ve katkı yapmaktadır.
- Bilinçlilik alt boyutuna giren tutum ve davranışlar üzerinde anlamlı etki ve katkı yapan 3 değer tipi tespit edilmiştir. Bunlar Öz-yönelim, Evrenselcilik, ve İyilikseverlik şeklinde sıralanmaktadır. Bu değer tiplerini önemseme arttıkça öz-duyarlığın bilinçlilik alt boyutu da artmaktadır.

Sadece bir değer tipinin etkili olduğu 2 alt boyut bulanmaktadır. Bunlar öz-duyarlığın “Aşırı-özdeşleşme” ve Paylaşımların bilincinde olma” alt boyutlarıdır.

Özetle bu sonuçlar “Evrensel değerler ve öz duyarlılığın sevecenlik ve bilinçlilik alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır” şeklinde ifade edilen hipotezimizi doğrular mahiyettedir. Aynı zamanda daha önce yapılan araştırmaların bulgularıyla da paralellik göstermektedir (Mehmedoğlu A., 2006).

4.5.2. Dindarlık değişkenlerinin değer yönelimleri ve öz-duyarlık tutumları üzerinde etki ve katkısı var mıdır?

4.5.2.1. Dindarlık ve değerler

Araştırmamızda kullandığımız çoklu regresyon modellerinde dindarlık “bağımsız” değişken, temel değer yönelimleri ise “bağımlı” değişken kabul edilmiştir. Burada dindarlık değişkenlerinin yani dini tutumların “değer yapıları” üzerindeki etkisini tahlil etmek amacıyla yapılan Multiple regresyon analizlerinde (stepwise) metodu kullanılmıştır.

Araştırmanın bir alt problemi olarak “Dindarlık tutumu ile değerler arasında nasıl bir ilişki ve etkileşim var?” sorusuna cevap verebilmek ve ”Dini tutumlar ile “Gelenekselcilik, uyma ve güvenlik” temel değer tipleri” arasında pozitif ilişki vardır” şeklinde ifade edilen hipotezi sınamak için yapılan analiz sonuçları Tablo 3’de özetlenmiştir.

Tablo 3: Dindarlık ve Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki ve Etkileşim (Dini Yönelim ve Değerler üzerindeki Etkisini Gösteren Regresyon Analizi Sonuçları)

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKENLER					
	İyilikseverlik Adj R ² =,055 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 26,090, p<.001	Gelenekçilik Adj R ² =,181 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 9,852, p<.001	Güvenlik Adj R ² =,034 F _(1- 437) =16,276, p<.001	Uyarılım Adj R ² =,034 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 8,707, p<.01	Hazcılık Adj R ² =,026 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 12, 632, p<.001	Uyma Adj R ² =,113 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 56, 567, p<.001
Genel dindarlık	Std. β = ,238 t=5,108, p<.001	Yok	Yok	Yok	Yok	Std. β = ,340 t=7,521, p<.001
Fak-1: Dini- Ahlaki davranış boyutu	Yok	Std. β = ,428 t=5,108, p<.001	Std. β = ,190 t=4,034, p<.001	Std. β = ,199 t=3, 843, p<.001	Yok	Yok
Fak-2: Bireysel- Bilişsel eğilim boyutu	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Fak-3: Sosyal- Bilişsel eğilim boyutu	Yok	Yok	Yok	Std. β = -,159 t=-3,072, p<.001	Std. β = -,168 t=-3,554, p<.001	Yok

Dindarlık değişkenleri ile “Güç, Başarı, Öz-yönelim ve Evrenselcilik” değer tipleri” arasında anlamlı ilişki ve etkileşim bulunmamıştır.

Bu verilere göre genel dindarlık eğiliminin “iyilikseverlik ve uyma” değerlerini benimsemeye anlamlı etki ve katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Genel dindarlık eğiliminin iyilikseverlikteki değişimlerin yaklaşık %24'ünü açıklayacak güçte olduğu uyma değerindeki değişimlerin %34'ünü açıklayacak bir etkisi bulunduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, dindarlık eğilimindeki artışa paralel olarak “uyma ve iyilikseverlik” değerlerini önemseme düzeylerinin de arttığını yansıtan empirik bir gösterge sayılabilir. Bu verilere göre “uyma, gelenekçilik ve güvenlik” değerleriyle dindarlık arasında pozitif ilişki olduğunu belirten araştırma hipotezi kısmen doğrulanmaktadır.

Dindarlık-değer yönelimleri arasındaki ilişki ele alındığında “Dini-ahlaki davranış ve Sosyal-Bilişsel eğilim” boyutlarına giren dini tutum ve davranışlar ile bazı değer tiplerini benimseme arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu tespit edilmiştir.

Bulgulara göre dindarlığın dini-ahlaki inanç boyutunun “gelenekçilik” değerini önemsemedeki değişimlerin yaklaşık %43'ünü, “uyarılım” değer tipinde %20'sini açıklarken; “güvenlik” değerindeki değişimlerin %19'unu açıklayacak güçlü ilişki içinde olup, söz konusu bu 3 değer tipi üzerinde anlamlı etkisi bulunduğu anlaşılmaktadır.

Keza dindarlık ölçeğiyle belirlenen 3. Faktörü oluşturan görüşleri benimseme seküler ya da laik bir dindarlık eğilimi dile getirmektedir. “Sosyal-Bilişsel dini eğilim” diye adlandırılan bu boyut altında kümeleşen “Toplumsal ve ekonomik statüsünü koruyabilmek için, yer yer dinsel uygulamalarımından taviz vermek gerektiğini düşüncesini tasvip etmeme”; “Dininin gereklerini yerine getirmesine rağmen, dini düşüncelerinin günlük işlerini etkilemesine izin vermeme” ve “İnanan bir insan olmasına rağmen, hayatında dinden daha önemli şeyler olduğunu düşünme” yönündeki tutum ve davranışlar azaldıkça, “Hazcılık” ve “Uyarılım”, değerlerini önemseme düzeylerinin arttığı gözlenmektedir. Bu durum, günümüzde dile getirilen seküler dindarlık ve post modern dindarlık tartışmaları çerçevesinde yorumlanabilir. Bu veriler,

“dış güdümlü dindarlık” ile “hazcılık ve uyarılım” değer yönelimleri arasında pozitif ilişki olduğunu savunan görüşleri destekler niteliktedir.

4.5.2.2. Dindarlık ve öz-duyarlık

Dindarlık değişkenleri ile genel öz-duyarlık ve alt boyutları arasında ilişki ve etkileşimi yansıtan analiz sonuçlarına göre “genel dindarlık” ile “genel öz-duyarlık” arasında anlamlı bir ilişki olmadığı; buna karşın öz-duyarlığın “Aşırı-özdeşleşme” alt boyutundaki değişimlerim %30’unu açıklayacak güçte ve pozitif yönde ilişki bulunmuş ve Tablo 4’de gösterilmiştir. Bu duruma göre katılımcıların genel dindarlık düzeyi yükseldikçe öz-duyarlığın aşırı-özdeşleşme boyutuna giren tutumlarının da yoğunluğu artmaktadır.

Tablo 4: Dindarlık ve Öz-duyarlık ve Arasındaki İlişki ve Etkileşim (Dindarlığın Öz-duyarlık üzerindeki Etkisini Gösteren Regresyon Analizi Sonuçları)

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKENLER			Dindarlık değişkenleri ile Öz-sevecenlik, Paylaşımların bilincinde olma ve Bilinçlilik arasında anlamlı ilişki ve etkileşim bulunmamıştır.
	Öz-yargılama Adj R ² =,012 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 6,197, P<.05	İzolasyon Adj R ² =,018 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 5,083, P<.01	Aşırı özdeşleşme Adj R ² =,028 F ₍₁₋₄₃₇₎ = 7,208, P<.01	
Genel dindarlık	Yok	Yok	Std. B = ,302 T=3,102, P<.01	
Faktör 1: Dini-Ahlaki davranış boyutu	Yok	Yok	Yok	
Faktör 2: Bireysel-Bilişsel eğilim	Std. B = -,110 T= -3,007, P<.01	Std. B = ,118 T=2,220, P<.05	Std. B = -,350 T= -3,792, P<.001	
Faktör 3: Sosyal-Bilişsel eğilimi	Yok	Yok	Yok	

Dindarlık ölçeğinde 2. Faktörü ya da alt boyutu oluşturan ve “Bireysel-bilişsel eğilim” diye isimlendirilen bu boyut “Hayata ilişkin bütün düşüncelerini dinsel inançların belirlemesi, kişilerin, diniyle ilgili çeşitli

yayınları takip etmesini önemli bulma, Dininin gereklerini hayatının her alanına uygulamaya çalışma ve Mensup olduğu dinde içki yasak olduğu için içmemeye özen gösterme” hususlarına ilişkin tutum ve davranışları kapsamaktadır (Kırş., Tablo 1). Dindarlığın bu yönüne ilişkin eğilimler ile Öz-duyarlığı 3 alt boyut arasında pozitif yönde ve istatistik bakımdan anlamlı ($p<.01$ ve $.05$) ilişkiler gözlenmiştir. Bu veriler ışığında dindarlık ile öz-duyarlık arasında olumlu yönde ilişki ve etkileşim olduğu şeklindeki görüşümüzü kısmen desteklemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öz-duyarlık; kişilerin duygularını anlamak ve çektiği acıyı dindirmek için desteklemek, kişilerden uzaklaşma veya sevecen, yapılan yanlış davranışa önyargısız bir anlayışla yaklaşma ve herkesin bütün itinasına rağmen yanlıgı payının olabileceğini anlatmaktır. Hatalı davranmanın da insani bir durum olduğuna dikkat çekmektir.

İnsanların genel anlamda başkalarının yaptığı hatalara daha toleranslı fakat kendi hatalarına daha katı yaklaştıkları görülmektedir. Birey kendi yetersizlikleri ile yüzleştğinde çoğu zaman bu yetersizliklere yalnızca kendisi sahipmiş gibi (aşırı özdeşleşip) kendisine yönelik negatif düşünceler ve duygular geliştirir. Bu durum kişinin hayatla mücadele konusunda kendisini diğer insanlara göre eksik algılamasına ve çevresinden uzaklaşarak yalıtılmışlık ve yalnızlık duyguları içinde olmasına sebep olabilir.

Araştırmamızda genel öz-duyarlık düzeyi ortalamanın biraz üstündedir. Bu durum kınama korkusu yaşamaya eğilimli olup ihtiyacı olan duygusal güvenliği sağlamakta zorlandığını düşündürebilir. Bununla beraber “izolasyon ve aşırı-özdeşleşme alt boyutlarının ilk iki sırada yer alması, bireyin beklentilerini karşılayamadığı durumlarda kendisini sert biçimde eleştirip kınayarak benliğine zarar verebildiği şekilde tanımlanmaktadır. Benzer durum Sardoğan M. (Kaygusuz ve Karahan 2006) tarafından yapılan çalışmada da dış denetim odağı arttıkça bireylerin iletişim becerilerinin geliştirilmesinde yatkınlık oluşturduğu görülmüştür.

Öz-duyarlılık ölçeğinin diğer alt boyutları olan; paylaşımların bilincinde olma ve öz-sevecenlik” puanları son iki sırada yer alması ise kişinin başarısızlık, acı ve sıkıntı veren deneyimleri karşısında öz-yargılama, toplumsal yabancılaşma ve izole olma duyguları yaşadığını ve bu durumu insanlık deneyimi olarak görmekte zorlandığını göstermektedir. Bu durum Aydın ve Hiçdurmaz’ın (2016) hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışma bulguları ile paralellik içermektedir.

Çalışmamızın diğer sorgulama alanı ise değerlerdir. Değerler; insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahiptir (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000:75; Kızılcılık & Erjem, 1992:168). Araştırmaya katılan gençlerin değerleri önemseme düzeyine göre sıralandığında ise “öz-aşkınlık ve muhafazakârlık” eğilimleri daha yüksek çıkmaktadır.

En fazla önemsedikleri ilk üç değer tipi sırasıyla; evrenselcilik, güvenlik ve iyilikseverlik şeklinde sıralanmaktadır. En az önemsenen üç değer tipi ise sırasıyla; uyarılım, güç ve gelenekçilik olarak belirlenmiştir. Bulgulardan anlaşılacağı üzere evrensel değerler en üst sırada yer almaktadır. Bu durumu güvenlik ve iyilikseverlik takip etmektedir. Bu durum belli ölçülerde eğitim düzeyinin yüksek olması ile ilişkilendirilebilir. Üniversite eğitimi evrensel değerlerin vurgulandığı bir ortamdır. Gelenekçilik değerinin alt sıralarda yer alması da bu durumu desteklemektedir. Fakat güvenlik alt boyutunun da üst sırada yer alması ve uyarılım konusunun alt sırada yer alması çelişkili görülebilir. Bu tablo evrensel değerleri önemseyen fakat güvenliği de önemseyen bireyler olduklarını ve risk almak konusunda çekimser bireyler olduğunu düşündürmektedir. Bu durum Akın'ın (2009 ve 2010) yaptığı çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Bu durum müteşebbis davranabilmek için dezavantaj oluşturmaktadır. Özetlersek katılımcılar evrensel değerleri önemseyen, geleneksel olmak istemeyen; güvenlik konusunu maceraya tercih eden, iyiliksever ve güç kullanımını tasvip etmeyen bir grup olarak tanımlanmaktadır. Bu bulgular Oğuz'un (2011) öğretmen adayı üniversite öğrencileri ile ve Açıkgöz ve Fırat'ın (2012) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmalar ile paralellik göstermektedir.

Genel profil dindarlık açısından değerlendirmesinde gençlerin kendilerini “dindar” olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu durum Kurt'un (2009) çalışması ile paralellik göstermektedir. Çünkü ölçek parametresine göre 3 ve 4 puanları yüksek dindarlık eğilimini yansıtmaktadır. Burada dini-ahlaki boyut 2,9 aritmetik ortalama ile birinci sırada yer alırken, bireysel-bilişsel dindarlık 2,7 aritmetik ortalama ile sonuncu

sırada yer almaktadır. Dini-ahlaki davranış boyutu dindarlığı oluşturan “Günah olduğu için rüşvet alıp- vermekten kaçınma, Allah ana-babaya iyi davranmayı emrettiği için anne ve babaya iyi davranma, dini inancından dolayı kimseyi aldatmamaya özen gösterme, dini inancına göre doğru sözlü olmak gerektiğinden doğru söylemeye gayret etme, sözünde durmak dini bir kural olduğundan verdiği sözü tutma, dini bir prensip olduğundan komşularına iyi davranma, Allah’ın varlığını her zaman güçlü bir şekilde hissetme” gibi dinin toplumsal hayatla ilgili bölümünü daha fazla dikkate aldıklarını düşündürmektedir. Bunun yanında bireysel-bilişsel dindarlığın en son sırada olması; bireysel hayatında (dini yayınları takip etmek, yasak olduğu için alkol almamak gibi durumlarda) çok fazla hassasiyet göstermediği düşünülebilir. Bu bulgular; Aydın ve Kaya’nın (2010) dini inanç ve ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma ile paralellik göstermektedir.

Cinsiyet değişkenine göre hazcılık alt boyutunda erkek öğrencilerin puanın kız öğrencilerden yüksek olması erkek çocuklarının daha sosyal ve dışa dönük yetiştirilmesi ile ilişkilendirilebilir. Öz denetim, yardımseverlik, uyum, güvenlik değerlerinin önemseme düzeyinin kız öğrencilerde daha yüksek olması dikkat çekmektedir (Aydın ve Soyer 2016). Bu durum toplumsal cinsiyet konusu açısından, cinsiyete dayalı çocuk yetiştirme ve toplumsal algının yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bu durum İkiz ve Totan (2012), Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın’ın (2007) üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Hazcılık ve evrenselcilik değerleri evlilerde bekârlara göre daha yüksek çıkmaktadır. Hazcılığın hayattan memnuniyet duyma ve evrenselciliğin ise topluma ve tüm canlılara saygı olarak tanımlandığı dikkate alınrsa; toplumun kurum olarak da bir parçası olmak kişisel mutluluğu ve hayata olumlu bakma düzeyini arttırdığı düşünülebilir. İçinde bulunduğumuz toplum yapısının toplulukçu özellikleri olumlu algılamasının da birey üzerinde böyle etki yarattı düşünülebilir (Asıcı ve Karaca, 2014).

Bulgulara göre öz-duyarlığı 6 boyutunun hepsinde ortalama puanlar, kentsel çevre lehine daha yüksektir. “Aşırı özdeşleşme ve izolasyon” hariç, diğer dört boyuta ilişkin tutum ve davranışlar bakımından kentsel çevrede yaşayanların lehine anlamlı düzeyde fark bulunması, kentsel çevrenin öz-duyarlığı arttırdığını gösteren açık bir gösterge olarak görülebilir. Değerleri açısından ise “Kırsal” çevrenin 4 temel yönelim boyutundan sadece “Muhafazakârlık” boyutunda daha yüksek puan alırken; diğer 3 boyutta ise “kentsel” çevrenin puanları daha yüksek olduğu görülmüştür. Her iki grubun da en yüksek puanlara sahip olduğu Öz-aşkınlık/kendini aşma boyutunda ise kentsel çevrenin puanı, kırsal çevredekilerin puanından daha yüksek çıkmıştır. Bu duruma göre “Öz-aşkınlık” boyutunu oluşturan “iyilikseverlik ve evrenselcilik” değer tiplerini önemsemenin en yüksek düzeyde olduğu ve bunun ardından “Muhafazakârlık” boyutunda kutuplaşan “güvenlik, uyma, gelenekçilik” değer tiplerinin öne çıktığını söyleyebiliriz. Ayrıca söz konusu boyutlar ya da değerleri benimseme açısından sosyal çevre farklılaşmasının anlamlı bir katkı yapmadığı ve değer yönelimlerinde farklılıktan çok benzerlik olduğunu da belirtmek gerekir. Bu sonuçlar kent-birey konusunda yapılan çalışmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir (Göregenli,1995; Bilgin,2011).

10 Temel değer tipi bazında yapılan karşılaştırmalara göre sadece “hazcılık” değer tipinde anlamlı fark vardır. Bu bağlamda hazcılığı önemseme düzeyini yansıtan ortalama puanı “kentsel çevre” de daha yüksek (4,44) iken; “kırsal çevre”de (3,94) daha düşüktür. Ortalamalar arasında $p<.05$ anlamlı farkın olması, kentsel çevrenin hazcılık değerini benimsemeyi ve önemsemeyi arttırdığını göstermektedir. Diğer 9 temel değer tipinde anlamlı farkların bulunmaması ise katılımcıların değerinde benzerliğin hâkim olduğuna işaret etmektedir (Mehmedoğlu,2006:165).

2015 yılı Vakıf Üniversitesi (İstanbul, 2015) örneklemini öz-duyarlılık düzeyi açısından bütün alt boyutlarda daha yüksek ya da en yüksek ortalamalara ulaşmaktadır. Bu durum Vakıf Üniversitesi öğrencilerinin İstanbul gibi metropol bir şehirde öğrenim görmesi ile açıklanabilir. Şehir kültürü bireylerin farklılıkları görmek ve farklılıklarla yaşamak konusunda geliştirici etki yaratmaktadır (Bilgin,2011). Dolayısıyla Vakıf

üniversite öğrencilerinin hem yıl bazında, hem de devlet üniversitesinde okuyanlar bazında daha yüksek öz-duyarlık tutumları sergilediğini söyleyebiliriz. Çünkü analiz sonuçlarına göre Aşırı-özdeşleşme hariç, hem genel öz-duyarlık, hem de diğer 5 alt boyutuna ilişkin puanlar, bu grubun tutumları ile diğer iki grubun tutumları arasında $p<.01$ ve $p<.05$ düzeyde anlamlı fark bulunduğu gözlenmiştir.

Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimciler değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade eder. Bu çerçevede değerler toplumların oluşmasında ve gelişmesinde büyük bir öneme sahiptir (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000:75; Kızılcılık & Erjem, 1992:168, Jopling 2000:2). Araştırmamızın sonuçları “Evrensel değerler ve öz duyarlılığın sevecenlik ve bilinçlilik alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır” şeklinde ifade edilen hipotezimizi doğrular mahiyettedir.

Değerlerin dindarlıkla ilişkisine bakıldığında; dindarlık eğilimindeki artışa paralel olarak “uyuma ve iyilikseverlik” değerlerini önemseme düzeylerinin de arttığını yansıtan bir bulgu sayılabilir. Bu verilere göre “uyuma, gelenekçilik ve güvenlik” değerleriyle dindarlık arasında pozitif ilişki olduğunu belirten araştırma hipotezi kısmen doğrulanmaktadır. Bu bulgular; Mehmedoğlu'nun (2006) yaptığı çalışma ile paralellik göstermektedir. Dindarlık-değer yönelimleri arasındaki ilişki durumu, genel dindarlık eğilimini oluşturan temel faktörler/alt boyutlar bağlamında, ele alındığında “Dini-ahlaki davranış ve Sosyal-Bilişsel eğilim” boyutlarına giren dini tutum ve davranışlar ile bazı değer tiplerini benimseme arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu tespit edilmiştir.

Araştırmamızın dindarlık düzeyi ile öz-duyarlılık arasındaki ilişkinin sorgulanmasında “genel dindarlık” ile “genel öz-duyarlık” anlamlı bir ilişki olamadığı; buna karşın genel dindarlıkla öz-duyarlığın “Aşırı-özdeşleşme” boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bir başka ifade ile genel dindarlık düzeyi yükseldikçe öz-duyarlığın aşırı-özdeşleşme boyutuna giren tutumlarının da yoğunlaştığı görülmüştür. Ayrıca dini tutumların “Bireysel-bilişsel eğilim” alt boyutu ile özduyarlılığın aşırı

özdeşleşme, öz yargılama ve izolasyon arasında anlamlı ilişki gözükmemektedir. Bu durum dindarlık düzeyinin artmasının öz duyarlılığa olumsuz yönde etki ettiğinin göstermektedir. Dindarlık düzeyi arttıkça bireyin hataları ile kendisini kabul etmesi zorlaşmaktadır. Bilinçlilik alt boyutu bireyin güç ve sıkıntılı duygu ve düşüncelerini dengede tutması, onlarla aşırı biçimde özdeşleşmemesi ve kendini onlara kaptırmaması olarak tanımlanmaktadır. Aşırı özdeşleşme ise bu durumun tersi gibi düşünülebilir. Bu durum da bireyin tutumlarını (düşünce, duygu, davranış) belirleyen olgunun kendisi mi, toplumsal değerler mi olduğunu sorgulamamıza zemin hazırlamaktadır. Aşırı özdeşleşme toplumsal değerleri, kendi düşüncesinin önünde tutanların dindarlık düzeyinin daha yüksek olduğunu ifade edilmektedir.

Araştırmamızın şehirde yaşayanların ve eğitim düzeyi yüksek olanların değerler ölçeğinin evrensellik puanlarının yüksek olduğu da dikkate alınırsa bireyci ve toplulukçu bakış açısıyla durumu açıklamak mümkündür. Öz-duyarlılık bireysel toplumların özelliği olarak düşünülebilir. Bireyin kendi düşünce ve duygularını geliştirmek konusunda yapılan çalışmalar öz-duyarlılık düzeyini arttırmaktadır. Din konusunun ise daha çok dini-ahlaki boyut açısından yaşanması sebebi alt boyutlar açısından yukarıda açıklandığı üzere ilişki ve etkileşim bulunmasına rağmen genel dindarlık ve genel öz-duyarlılık arasında ilişki bulunamamış olabilir.

6. SUMMARY

The aim of this study is to reveal whether there is a relationship between the self-awareness, value orientations and religious propensity of young people. In the same time try to find out is gender, social environment, education level, age and other socio-demographic aspects is effective on this relationships in this study.

Firstly, the relationship between self-sensitivity and value orientations and religiosity tendencies or religious beliefs and attitudes has been examined. And relations between demographic characteristics / variables and dependent variables (religiosity, self-esteem and values) of the research were also examined.

As a result of the research, it was observed that the attitudes of the university students participating in the study to the degree of over-identification of self-sensitivity increased as the level of general religiosity increased. Within the scope of the data, self-awareness is thought to be influenced by family and social environment more than the structure of the school. When we look at to the level of consideration of values of university students self-transcendence and conservatism trends are at a higher level. As evidenced by the findings the most important value types for students were universalism, security and benevolence.

This can be attributed to the high level of education at a certain level. University education is an environment where universal values are emphasized.

There seems to be a meaningful difference between sub dimensions of values according to sex variables. There appears to be a significant difference between female students and male students in the hazing subscale. This difference is in favor of male students. On the other hand, it is seen that the arithmetic mean of the female students indicates a meaningful difference. This difference is in favor of girl students. It seems that the averages of benevolence, harmony, security sub-dimensions also favor girls. These findings show that male students hold the hedonism value ahead of girls and female students are more helpful, coherent

and secure than male students. In terms of social gender issues, this can be regarded as a reflection of sex-based child rearing and social upheaval.

It is understood that young people regard themselves as "religious" when evaluating the general profile in terms of religiosity. These findings are parallel to Kaya and Aydın's (2010) study, which is reveal the relationship between religious belief and moral maturity level. However, looking at the findings of the research, it is possible to say that as the age progresses from inner-guided religiosity to outer-guided religiosity, to be valid for our sample, which is generally composed of higher education students.

In our research; The statistically insignificant difference between the scores reflecting the attitudes of the graduates of Imam-Hatip High School and those of the other schools shows that the participants are very similar to the difference in self-awareness tendencies. This data suggests that family and close encounters are more effective than the institutional structure of the school for self-awareness.

In summary, there is a positive relationship between "universal values and self-awareness and compassion and consciousness sub-dimensions".

7. KAYNAKLAR

- Akın, A. (2009). Özduyarlık ve Boyun Eğici Davranış. *Eğitim ve Bilim*, 34 (152), 138-147.
- Akın, A. (2010). Özduyarlık ve İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi –H. U. Journal of Education*, (39), 01-09.
- Akın, Ü., Akın, A. ve Abacı, R. (2007). Öz-duyarlık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 1-10.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Asıcı, E. ve Karaca, R. (2014). Öğretmen Adaylarında Affetme Özelliği ve Öz-duyarlık. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, p. 489-505, Autumn I.
- Aydın A. ve Soyer U. (2016). Özel Eğitim Öğrencilerinin Öz Duyarlık Ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 35, Sayfa: 5-18.
- Aydın, A. ve Hiçdurmaz, D. (2016). Nursing and Interpersonal Sensitivity. *Journal of Psychiatric Nursing*. 2016; 7(1): 45-49.
- Aydın, F. ve Kaya, H. (2010). Sosyal Bilimler Lisesi Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının Değerlendirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 229-257.
- Bandura, A. (1990). Reflections On Nonability Determinants of Competence. R. J. Sternberg ve J. Kolligian, Jr. (Ed.) *Competence Considered* içinde (s. 316–352). New Haven, Ct: Yale University Press.
- Bennett-Goleman, T. (2001). *Emotional Alchemy: How the Mind Can Heal the Heart*. New York: Three Rivers Press.
- Bılsky, W. ve Schwartz, S. H. (1994). Values and Personality. *European Journal of Personality*, 8, 163-181.
- Bilgin, N. (2011, Mayıs). Sosyal Düşüncede Kent Kimliği. *İdeal Kent* (3), 20-47.

- Bishop, S. R., Lau, M., Shapiro, S., Carlson, L., Anderson, N. D., Carmody, J., Zindel, V. S., Abbey, S., Speca M., Velting, D. Ve Devins, G. (2004). Mindfulness: A Proposed Operational Definition. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11 (3): 230–241.
- Brown, B. (1999). *Soul Without Shame: A Guide to Liberating Yourself from The Judge Within*. Boston: Shambala.
- Brown, K. W. ve Kasser, T. (2005). Are Psychological and Ecological Well-Being Compatible? The Role of Values, Mindfulness and Lifestyle. *Social Indicators Research*, 74, 349-368.
- Burr, A., Santo, J. B., ve Pushkar, D. (2011). Affective Well-Being in Retirement: The Influence of Values, Money, and Health Across Three Years. *Journal of Happiness Studies*, 12, 17–40.
- Burroughs, J. E., ve Rindfleisch, A. (2002). Materialism and Well-Being: A Conflicting Values Perspective. *Journal of Consumer Research*, 29, 348–370.
- Göregenli, M. (1995). Kültürümüz Açısından Bireycilik-Toplulukçuluk Eğilimleri: Bir Başlangıç Çalışması [Individualism-Collectivism Orientations in The Turkish Culture: A Preliminary Study]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(35), 1-14.
- Gunaratana, V. H. (1993). *Mindfulness in Plain English*. Somerville, Ma: Wisdom Publications.
- İkiz, E. Ve Totan T. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Öz-duyarlık ve Duygusal Zekânın İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, Sayfa: 51-71.
- Jopling, D. A. (2000). *Self-Knowledge and The Self*. New York: Routledge.
- Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Konya: Günay Ofset.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, s. 1-26.
- Kuşdil, M. E ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15, 45, 59-76.
- Martin, J. R. (1997). Mindfulness: A Proposed Common Factor. *Journal of Psychotherapy Integration*, 7 (4): 291–312.

- Mehmedoğlu, A. (2006). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (MÜ İlahiyat Fakültesi Örneği). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (30), 133-167.
- Neff, K. D. (2003a). Self-Compassion: An Alternative Conceptualization of a Healthy Attitude Toward Oneself. *Self and Identity*, 2(2), 85-102.
- Neff, K. D. (2003b). The Development and Validation of a Scale to Measure Self-Compassion. *Self and Identity*, 2(3), 223-250.
- Neff, K. D. ve Mcgehee, P. (2010). Self-Compassion and Psychological Resilience Among Adolescents and Young Adults. *Self and Identity*, 9 (3): 225-240.
- Neff, K. D. ve Vonk, R. (2009). Self-Compassion Versus Global Selfesteem: Two Different Ways of Relating to Oneself. *Journal of Personality*, 77 (1): 23-50.
- Nisker, W. (1998). Mindfulness: The Opposable Thumb of Consciousness (Bölüm 3). *Buddha's Nature: A Practical Guide to Discovering Your Place in the Cosmos* içinde (s. 26-30). New York: Bantam Books.
- Oğuz, A. (2011). Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerleri İle Öğretme ve Öğrenme Anlayışları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9 (22), 139-160.
- Parks, L., ve Guay, R. P. (2009). Personality, Values and Motivation. *Personality and Individual Differences*, 47, 675-684.
- Rosenberg, L. (1999). Breathing with the Body (Bölüm 1). *Breath by Breath: The Liberating Practice of Insight Meditation* içinde (s. 10-39). Boston: Shambala.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving The Self*. New York: Basic Books.
- Rosenberg, M. B. (2000). *Nonviolent Communication: A Language of Compassion*. Encinitas, Ca: Puddledancer Press.
- Salzberg, S. (1997). *Lovingkindness: The Revolutionary Art of Happiness*. Boston: Shambala.
- Sardoğan, M. E., Kaygusuz, C. ve Karahan T. F. (2006). Bir İnsan İlişkileri Beceri Eğitimi Programının Üniversite Öğrencilerinin Denetim Odağı Düzeylerine Etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2. Sayı 2. Ss.184-194.

- Seligman, M. E. (1995). *The Optimistic Child*. Boston: Houghton Mifflin.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 Countries. M. Zanna (Ed.). *Advances in Experimental Social Psychology* içinde (Vol. 25, s. 1-65). New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in The Content and Structure of Values? *Journal of Social Issues*, 50, 19-45.
- Schwartz, S. H. (2010). Basic Values: How They Motivate and Inhibit Prosocial Behavior. M. Mikulincer, P. Shaver, (Eds.). *Prosocial Motives, Emotions, And Behavior: The Better Angels of Our Nature* içinde (s. 221-241). Washington, Dc, Us: American Psychological Association.
- Schwartz, S. H., Sagiv, L., ve Boehnke, K. (2000). Worries and Values. *Journal of Personality*, 68, 309–346.
- Schwartz, S. H. ve Bilsky, W. (1987). Toward a Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 53(3), 550- 56.
- Şahin, F. ve Açıkgöz, K. (2012). Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Değer Sistemleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (43),422-435.
- Vefikuluçay, D. Zeyneloğlu, S. Eroğlu, K ve Taşkın, L. (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 14,2, 26-38.
- Wallace, B. A. (1999). *Boundless Heart: The Four Immeasurables*. Ithaca, Ny: Snow Lion Publications.
- Welzel, C., ve Inglehart, W. (2010). Agency, Values, and Well-Being: A Human Development Model. *Social Indicators Research*, 97, 43-63.